

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING O'QUVCHILARDA IQTISODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

*Samarqand davlat pedagogika
instituti magistranti
Pardayeva Iroda Usmonqul qizi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy-gumanitar fanlarning o'quvchilarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. O'quv jarayonida tarix, geografiya, huquq va adabiyot kabi fanlar orqali iqtisodiy bilimlar, iqtisodiy madaniyat va mas'uliyatni shakllantirish imkoniyatlari ochib beriladi. Shuningdek, interfaol metodlar, loyihaviy faoliyat va hayotiy misollar asosida iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishning samarali yo'llari yoritilgan. Tadqiqot natijalarida ijtimoiy-gumanitar fanlar o'quvchilarda amaliy iqtisodiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim pedagogik vosita ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-gumanitar fanlar, iqtisodiy tafakkur, iqtisodiy tarbiya, iqtisodiy madaniyat, iqtisodiy savodxonlik, pedagogik yondashuv, interfaol metodlar, loyihaviy ta'lim

Аннотация. В статье анализируется роль социально-гуманитарных наук в развитии экономического мышления студентов. Образовательный процесс раскрывает возможности формирования экономических знаний, экономической культуры и ответственности через такие предметы, как история, география, право и литература. Также выделены эффективные способы развития экономического мышления, основанные на интерактивных методах, проектной деятельности и примерах из реальной жизни. Результаты исследования обосновывают, что социально-гуманитарные науки являются важным педагогическим инструментом в формировании практических экономических навыков студентов.

Ключевые слова: социально-гуманитарные науки, экономическое мышление, экономическое образование, экономическая культура, экономическая грамотность, педагогический подход, интерактивные методы, проектное обучение

Abstract. This article analyzes the role of social and humanitarian sciences in the development of economic thinking in students. The educational process reveals the possibilities of forming economic knowledge, economic culture and responsibility through such subjects as history, geography, law and literature. Also, effective ways of developing economic thinking based on interactive methods, project activities and real-life examples are highlighted. The results of the study substantiate that social and

humanitarian sciences are an important pedagogical tool in the formation of practical economic skills in students.

Keywords: social and humanitarian sciences, economic thinking, economic education, economic culture, economic literacy, pedagogical approach, interactive methods, project-based education

Kirish. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Ijtimoiy fanlarning muxim ekanligiga “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” asarida quyidagicha to‘xtalib o‘tgan edi: “Ta‘lim tizimining barcha bosqichlarida ijtimoiy fanlarni qay tarzda taqsimlash, o‘qitish va amaliyot soatlarini qanday tashkil etishga doir maxsus konsepsiyani ishlab chiqish zarur ehtiyojga aylangan. Shu sababli “Uzluksiz ta‘lim tizimida ijtimoiy fanlarni o‘qitish tartibi va tamoyillari to‘g‘risida” qonun ishlab chiqish va uni amaliyotga joriy etish ehtiyoji mavjud...”

Prezidentimiz taklifi bilan oliy ta‘lim bakalavr bosqichi uchun “Ma‘naviyatshunoslik”, magistrlar uchun “Kasb ma‘naviyati” fanlari joriy etilmoqda. Prezident tomonidan ijtimoiy fanlarga bo‘lgan bunday yuksak e‘tibor ushbu fanlarni jamiyatimiz uchun qay darajada muhim ekanligi yaqqol namoyon bo‘ladi. Zamonaviy ta‘lim jarayonining asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirish, ularni hayotiy jarayonlarda uchraydigan iqtisodiy masalalarni ongli ravishda hal eta oladigan shaxs sifatida tarbiyalashdir. Iqtisodiy tafakkur o‘quvchining moliyaviy savodxonligini oshirish bilan birga, uning mas‘uliyati, tejamkorligi va tashabbuskorligini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Bu jarayonda ijtimoiy-gumanitar fanlarning o‘rni alohida ahamiyatga ega, chunki aynan shu fanlar orqali o‘quvchilar jamiyat, iqtisodiyot, tarixiy jarayonlar va inson faoliyatining turli yo‘nalishlari haqida to‘liq tasavvurga ega bo‘ladilar. Iqtisodiy tafakkur — bu o‘quvchining iqtisodiy jarayonlarni tushunish, ularga tahliliy yondashish va shaxsiy hamda ijtimoiy manfaatlarni hisobga olgan holda oqilona qarorlar qabul qilish qobiliyatidir. O‘quvchi iqtisodiy tushunchalarni o‘zlashtirgan sari uning mustaqil fikrlash doirasi kengayadi, moliyaviy intizomi shakllanadi va kelajakda to‘g‘ri iqtisodiy rejalashtirishga tayyor bo‘ladi¹.

Shuningdek, iqtisodiy tafakkur o‘quvchilarni real hayotdagi iqtisodiy muammolarni anglashga, mehnat natijasining qiymatini qadrlashga va resurslardan oqilona foydalanishga o‘rgatadi. Ijtimoiy-gumanitar fanlarning o‘quvchilarda iqtisodiy tafakkurni shakllantirishdagi o‘rni bir qator nazariy tamoyillarga asoslanadi. Avvalo,

¹ Nishonova, D. “Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari va iqtisodiy tushunchalar integratsiyasi.” ScienceProblems.UZ, 2025.

iqtisodiy tafakkur o‘quvchilarning iqtisodiy jarayonlarni tushunish, tahlil qilish va hayotiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu jarayon tarix, geografiya, huquq va adabiyot kabi fanlar mazmuni orqali boyiydi. Fanlararo integratsiya tamoyili iqtisodiy bilimlarni turli fanlar bilan uyg‘un holda o‘zlashtirish imkonini beradi.[2]

Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim esa o‘quvchilarning kundalik hayotidagi iqtisodiy vaziyatlarni anglashiga yordam beradi. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv o‘quvchilarda iqtisodiy bilimlar bilan birga amaliy ko‘nikmalarni ham rivojlantiradi. Shuningdek, ijtimoiy fanlar o‘quvchilarga jamiyatning iqtisodiy tuzilishi, bozor qonuniyatlari, mehnat va resurslar haqidagi tushunchalarni shakllantiradi. Bunda iqtisodiy qadriyatlar — tejamkorlik, halollik, mas‘uliyat kabi sifatning tarbiyalanishi ham muhim o‘rin tutadi.[3]

Umuman olganda, ijtimoiy-gumanitar fanlar iqtisodiy tafakkurning nazariy asoslarini yaratib, o‘quvchilarning iqtisodiy kompetensiyasini shakllantirishga samarali yordam beradi. Tarix, geografiya, huquq va adabiyot fanlari o‘quvchilarda iqtisodiy tafakkurni shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Tarix fanida davlatlarning iqtisodiy rivojlanishi, savdo aloqalari va iqtisodiy islohotlar haqida bilimlar berilib, o‘quvchilar iqtisodiy jarayonlarning kelib chiqish sabablari va oqibatlarini tushunib boradilar. Geografiya esa tabiiy resurslar, iqtisodiy rayonlar, aholi bandligi va ishlab chiqarish omillari orqali o‘quvchilarda iqtisodiy manzara haqida tasavvur hosil qiladi. Huquq fanida mulkchilik, shartnomalar, mehnat munosabatlari va iqtisodiy faoliyatning qonuniy asoslari o‘rganilib, o‘quvchilarda iqtisodiy mas‘uliyat va huquqiy ong shakllanadi.[4] Adabiyot fani esa badiiy asarlar orqali mehnatning qadri, halollik, tejamkorlik, mas‘uliyat, iqtisodiy fe‘l-atvorga oid qadriyatlarni shakllantiradi. Ijtimoiy-gumanitar fanlarda iqtisodiy tafakkurni shakllantirish o‘quvchilarda hayotiy muammolarni tahlil qilish, oqilona qaror qabul qilish va resurslardan to‘g‘ri foydalanishni o‘rgatadi. Buni ta‘minlashda bir nechta samarali metodlar qo‘llanadi. Interfaol metodlar, jumladan, “muammoli vaziyat” va “bahs-munozara” usullari o‘quvchilarda iqtisodiy voqealarni mustaqil tahlil qilish ko‘nikmasini kuchaytiradi. Amaliy mashg‘ulotlar, rol o‘yinlari va real hayotga oid misollar orqali iqtisodiy jarayonlarni chuqurroq tushunish imkoniyati yaratiladi. Shuningdek, loyihaviy ta‘lim, grafik tahlil va statistik ma‘lumotlar bilan ishlash o‘quvchilarda iqtisodiy fikrlashning tizimli shakllanishiga yordam beradi. Bu metodlar o‘quvchilarni faollikka undab, iqtisodiy bilimlarning kundalik hayotdagi ahamiyatini ochib beradi.

O‘quvchilarda iqtisodiy tafakkurni shakllantirish jarayonida bir qator muammolar uchrashi mumkin.[5] Ulardan eng ko‘p uchraydiganlari – iqtisodiy bilimlarning yetarli darajada emasligi, amaliyot bilan nazariyaning uyg‘unlashmasligi, motivatsiya yetishmasligi va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarining rivojlanmaganligi. Ushbu

muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yo‘llar samarali hisoblanadi:[6] darslarda iqtisodiy tushunchalarni sodda va amaliy misollar bilan tushuntirish, o‘quvchilarning mustaqil tadqiqotlar va loyihalarda faol ishtirokini rag‘batlantirish, iqtisodiy o‘yinlar va treninglardan foydalanish, shuningdek, o‘quvchilarda mas’uliyat va moliyaviy madaniyatni shakllantirishga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar tashkil etish. Bu usullar o‘quvchilarda iqtisodiy tafakkurni tizimli va samarali rivojlantirishga yordam beradi.[7]

Xulosa. Ijtimoiy-gumanitar fanlar o‘quvchilarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Tarix, geografiya, huquq va adabiyot fanlari orqali o‘quvchilar moliyaviy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarni tushunishni o‘rganadi, mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ushbu fanlar amaliy misollar va muammoli vaziyatlar orqali o‘quvchilarda iqtisodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshiradi. Natijada, ijtimoiy-gumanitar fanlar nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarning mustaqil va mas’uliyatli iqtisodiy tafakkurini shakllantiruvchi vosita sifatida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: ”O‘zbekiston”. 2021. 454 b
2. Saifnazarov I. Ijtimoiy-gumanitar fanlarni nega kuchaytirishimiz kerak?. Xalq so‘zi. 29.10.2021 №231 2. Faxriddin Roziy. “Dar axvali falsafa” (Qo‘lyozma fors tilida)
3. Faxriddin Roziy “Chaxordax risola” (Qo‘lyozma fors tilida)
4. Мойл Херавий. Шархи ҳол ва зиндаги (Қўлёзма форс тилида)
5. Фахриддин Розий. Жомеъ ул-улум. Тошкент, 1331 ҳижрий, 417 // “Жомеъ-улулум” (“Билимлар тўплами”), INV № 10583 VIII ЎзФА Шарқшунослик институти. // Jami al-ulum, Bombay, 1908 (persian)
6. Фахриддин Розий. “Ар-рисолат-ул-камолия ф-ил-акоик-ул-илоҳия” 1 , (Теология ва метофизика ҳақида рисола), INV № 2536 VIII ЎзФА Шарқшунослик институти. // Al-Risala al Kamaliyya fi l-haqa’iq al-ilahiyya, ed. S. Sabzawari, Tehran, 1956 (persian)
7. Nishonova, D. “Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari va iqtisodiy tushunchalar integratsiyasi.” ScienceProblems.UZ, 2025.
8. Sayfulloyevna, M. “Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari.” ScienceProblems.UZ, 2024.
9. Fattoyeva, O.N. “Ijtimoiy-gumanitar fanlar tizimida individual ta’lim trayektoriyalarini shakllantirish tamoyillari.” CyberLeninka, 2024.

10. Erkinova, Z. “Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitishda aksiologik (qadriyatshunoslik) yondashuvning o‘rni va ahamiyati.” Science-Shine, 2025.
11. Renessans-edu.uz. Iqtisodiy bilim asoslarini o‘qitish metodikasi. PDF maqola / qo‘llanma.
12. To‘ychiyeva, N., & Komilov, H. “Ijtimoiy-gumanitar fanlar haqida tushuncha va ularning muammolari.” Interpretation and Researches, 2023.
13. In-Academy.UZ. “Ijtimoiy gumanitar fanlarning rivolanishi va boshqa fanlar bilan integratsiyasi.” EJAR, maqola.

